

JOHANNES
KEPLER'İN (1571)
400 NCÜ
DOĞUM
YILDÖNÜMÜ
DOLAYISIYLA.

ALLAH VE TABIAT İLİMLERİ

Prof. Dr. WALTER HEITLER
Tercüme : Dr. EYYÜP SANAY

ESKİDEN beri din ve ilim daima karşılıklı sıkı bir ilişki içinde olagelmıştır. Bu ilişki bazan dostça ve bazan da düşmanca olmuştur. eski devirlerde ilim ve din adamlığı çoğu kez, bir kişinin şahsında toplanıyordu. İncil'in tabiat ilimleri alanına ait, bir konu ile —yerin, bitkilerin, hayvanların ve insanların yaratılışı— başlaması bu gerçeği vurgular. Daha 350 yıl öncesine kadar kilise, tabiat ilimlerinin konusu olan sorulara cevap verebileceğine inanıyordu. İşte bunun için, Galile, ilmi görüşleri sebebiyle, hakim huzuruna çıkarılıyordu. Ama az sonra durum tamamen tersine döndü. Aydınlanma devrinden beri ve özellikle bugün, katı bir tutum ve davranış içinde bulunan ilim adamları Allah hakkında ileri geri fikir yürüt-

me yetkisinde olduklarını sanıyorlar. Eğer onlar deneyimlerinde Allah'ın varlığını kanıtlayamazlar ve O'nun varlığını gözleri ile göremezlerse, o zaman Allah'ın varolmadığını veya varsa bile ölü olduğunu ileri sürüyorlar. Özellikle, bilimsel maddeciliğin zirveye ulaştığı 19 ncü asır sonlarında böyle düşünülüyordu. Bu görüş, bugün de yaygındır.

Hemen demek gerekir ki: konunun, burada, hiç bir şekilde, övülebilen veya günahlar listesi şeklinde takdim edilmek istenen kiliseler ya da kilise ile ilgisi yoktur. Konu, sadece ve sadece, her zaman, Allah'ın tabiat ilimleri ve ilim adamlarıyla olan karşılıklı münasebeti ilgilidir.

Önce, tabiat ilmine uygun olarak, gerçek bir kaç olay hakkında açıkla-

ma yapmak istiyoruz. Tabiat ilmi nedir? Muhtevası nedir ve tabiatın bilgisini nasıl elde ederiz? Önce matematik ilimleri, meselâ fiziği, fiziğin kanunlarını ele alalım:

Fizik matematikle ifade olunan kanunlardan oluşur. Fiziğin kanunları, hep matematik formüllerle ifade edilir. Onun için fizik yüksek ve en yüksek matematik ilimlere dahildir. Burada yeri gelmişken, hemen, temelde yatan önemli bir soru sorulabilir: Biz böyle bir kanun üzerinde nasıl düşünmeliyiz? Evet, matematikte, çoğu kere denildiği gibi, fizik ve fizik kanunları insanı düşüncenin bir ürünü müdür, yoksa bizzat tabiatın bir parçası, böylece bizim çevremizi kuşatan dünyamızın ürünü müdür? Eğer son durum söz konusu olursa, matematiğin de objektif, dış dünyaya ait olması gerekirdi. Ben ilim adamlarının çoğunluğunun —çok veya az şuurulu olarak— daha çok ilk görüşe katılacaklarını sanıyorum.

Eğer fizik kanunları, sadece bizim kendi düşüncemizin bir ürünü ise, o zaman o, tabiatla doğrudan doğruya hiç bir ilişki kuramaz. Böyle bir durum, yalnızca yaptığımız gözlemleri ve ölçülebilen olayları ifadeden öteye gidemez. Bunun için, böyle bir görüş, bu özelliğiyle tabiat kanununu inkâra ve sadece bir takım formüllerle daha rahat anlatabildiğimiz olaylar toplamıyla tabiat kanunlarını koymaya götürür. Gerçeği söylemek gerekirse, pozitivizm, matematik anlatım ile anlatılan formüllerde böyle düşünmektedir. Fakat bununla beraber, tabiatın, bu formüllere, yani bizim kendi zihni ürünlerimize neden uymak zorunda olduğu büsbütün anlaşılmasa bir bilimcedir. Bundan dolayı, tabiat kanununu, ilgili matematik dahil, fizik dünyanın bir parçası olarak gözetlemeyi, açıkcası, başaramıyoruz.

Bizzat kanunun kendisi maddi değildir. Onu manevî cinsten birşey ola-

rak adlandırabiliriz (Eğer bu ifadenin geçerliliği çok fazla değilse) Çünkü onu tanıyabilecek durumda olan insanın kendi fikridir. Bunun için tabiata bizzat maddi ya da manevî olmayan bir muhteva vermek mecburiyetindeyiz.

Burada önemli bir farkla hemen Eflatun'un İdeler nazariyesine dayanmak istiyoruz. Eflatun, maddi olmayan dünyanın muhtevasından haberdardı; onu "ideler" diye adlandırdı. İnsanın ulaşabileceği en yüksek ide; iyi, güzel ve gerçek idesiydi. Onların madde ile hiç ilişkileri yoktur. Aynı zamanda o, matematik ideyi, özellikle Geometri idesini de tanıyordu. Nokta, üçgen, daire vs... Tabiatla olmayan, fakat aynı zamanda sadece insanın zihni faaliyetlerinin ürünü de olmayan manevî gerçeklerdir. Aynı şekilde tabiat kanunu da, burada, bu anlamda "ide" olarak alınabilir. Daha önce biz, onun sadece insanın fikir alanına değil, aynı zamanda tabiata da ait olduğunu açıklamıştık. Fakat o, Eflatun'un idelerine karşılık, tamamen maddeye nüfuz eder. O maddenin kendisine göre vaziyet aldığı ilk aşılıdır. O maddeden ayrılmaz, çünkü kanun emrine uyan kanunsuz madde yoktur. Eğer bir taş katı hissediliyorsa, bu onun muhtevasında fiziki bir kanuna uyan, yumuşak parmak basıncına tepki gösteren güçlerin etkisindedir.

Kanun maddenin tavır ve hareketlerine yön verir. Fakat ilk temelin gerçekleşmesi, asla, tam aslına uygun ve mükemmel değildir. Biz, Galile'nin, atalet kanununun tam bir mükemmellik içinde meydana geldiğini asla göremiyoruz.

İnsan fikrinin bu idelerle ilişki kurmasını ve onları tanımasını Eflatun, tahminen bizim gözümüze göre idelerin bir idrakı olarak tasvir ediyor. İfade eşyaya tıpatıp uyuyor. Büyük bir

buluşun hikâyesi okunduğu zaman, hemen hemen her zaman, araştırmacının bir olaydan veya tenkitçi anlarda ortaya çıkan sezgiden, ilhamdan söz ettiği görülür. Newton'un başına düşen ve böylece çekim kanununu ilham eden elma hikâyesi pek meşhurdur. Yanılma elbette mümkündür.

Tabiat kanunu iki dünyaya aittir: Objektif dış dünyamıza ve subjektif iç dünyamıza, düşüncemize. Fakat tabiat kanununu tanıma işinde her iki dünya birbiri içinde erir. Dış ve iç dünya, birbirlerinden keskin, belirli çizgilerle ayrılmazlar..

İlimle uğraşan herkes, idelerin bilgisini elde edebilir. Yaratıcı fikir önce idelere ulaşabilmeye elde edilir (çoğu zaman uzun, yorucu bir çabadan sonra), fakat yolun takibi yeterli hertürlü kabiliyete açık bulunur.

Eflatun'un bu nazariyesi 2500 yıl öncesi gibi halâ tazedir veya taze olması gerekir. Tamamen ve doğrudan doğruya, Eflatun'un nazariyesine dayanan matematikçiler ve fizikçiler de vardır. Meselâ sık sık kendisinden söz ettiğimiz Kepler ve en büyük matematikçilerden biri; kemiyetler nazariyesinin kurucusu Geor Cantor (geçen yıl 90 yaşına bastı) bunlar arasında zikredilir. Onun yepyeni, modern fikri gelişimi, tamamen sezgiye, ilhama dayanır. Daha sonra, kemiyet nazariyesi, Cantor'un büyüklüğünü daha açık ve seçik olarak ortaya koyan sonuçlarla aksiyomatik form şeklinde ifade olundu.

Tekrar fizik konununa dönelim. Burada meselenin üç yönü vardır: Birincisi; denildiği gibi, tabiat kanunu, maddeye nüfuz eden fikri bir muhteva arzeder. İkincisi; bizim tabiat bilgimizde o, insanî bir olayla yakından alakalıdır. Bu noktaya özel ağırlık vermek zorundayız. Ne sadece deneyler ve böylece ortaya çıkan belirtilerin toplamı-

la, ne de düşünme yolu veya herbirisinin uyuşması yoluyla ilim meydana gelir. En son kesin olan bir olay, olaydır veya Eflatun'un diliyle, ideler âleminin idrakidir. İdrakın iki anlamı vardır: Görmenin alışlagelmiş anlamı ve gerçeği kabul etmenin sözle ifadesinin anlamı.

Üçüncü nokta da önemlidir. Fiziğin kanunları meselâ çoğu kere mutlak güvenilebilir, isbat edilmiş bilgi olarak takdim olunurlar. Buna karşı dinî inanç bilinmiyen, sadece inanılmış ve bundan dolayı da ikinci dereceden fikir olarak kabul edilir, gösterilmeye çalışılır. Fakat hiç de öyle değildir. Kendileriyle tabiat kanunlarını gerçekten kabul ettiğimiz güvenilirlik, sadece ne ölçülerden —onlar her zaman kesin değildir— ne de delillerden —doğrulukları her zaman kanıtlanmayan aksiyonlar olarak farz olunurlar— ileri gelir. Burada tamamen kanıtlanamayan görüşlerin de rol oynadığı muhakkaktır. Meselâ, Matematik anlatımların ve diğer bazılarının basitliği ve güzelliği gibi. Daha yakın zamana kadar yetersiz ve güvenilir olmayan gözlemlere dayanan genel izafiyetçi görüşün fizikçilerce kabul edilmemiş olması, onun çok kapalı ve derin mantıki anlatımlarından ileri gelmektedir. En son, bir olayla, Eflatuncu anlamda fikri bir idrakle tanınanın idrakından mutlak kanaat hasıl olur. Tabiat kanunlarının gerçekliği için başkaca bir delil yoktur —Teori veya kanunun olayların belirtileriyle iyi uyuşması sayesinde kanaatımız, böylece daha çok kuvvetlenir. Olaylar zannolunan bir kanuna ters düşebilir.— Onlar birbirleriyle uyuşmadıkları sürece asla ispatlanamazlar.

Matematik ilimlerin doğuşundan beri hakim olan görüş, Eflatundan çok, Descartes'a ait olan düalist bir görüş idi. Bu görüş ve durum, dış mekanik ka-

nunlara boyun eğen bir dış dünya ile, insanın iç dünyası, özellikle insanın düşüncesi idi. Descartes, ilâhî yaratıcıda bu iki dünya arasındaki köprü'nün aranması lâzımgeldiğine inanıyordu. Rasyonalizm ile yüklü bu köprü, mutlak 18-19 ncü yüzyıl ateizmi karşısında dayanamadı. O önemsenmedi veya unutuldu. Evet, bilgi işinde de kalıtsan bir köprü kurulur; ama eğer biz, Eflatun'un görüşüyle, bir tabiat kanununu iyice tanırsak, yani ideleri idrak edersek..

Fakat basit idrakımız bile, Descartes'ın yolunun imkansızlığını kanıtlar. Duyduğumuz renk, ton, koku, sıcaklık v.s. Descartes'ın mekanik bir sistem olarak koyduğu ve bugünkü fiziğinde aynı şekilde ortaya koyduğu gibi, dış dünyaya ait olamazlar. Evet, dış dünyada sadece mekanik kavramlar vardır. Mana psikolojisi mantıklı bir tavırla, bu duyularını; duyum organları, sınırlar aracılığıyla beyne kadar giden olaylar olarak anlamaya çalıştı. Fakat rengin, tonun, bir gül kokusunun, kükürt kokusunun, sıcak ya da soğuk hissinin şiddeti, kalitesi asla, özellikle, sadece kimyevî ya da elektirikî tabiatla mevcut bulunan bu olaylardan ileri gelmez. Dâima dıştan içe giden yol üzerinde köprü kurulamayan, tamamen anlaşılabilir bir çatlak olarak kalır. Descartes'ın çelişik görüşünün reddine zihindeki birliği gören bir düşünce yardım edebilir; bir birlik ki ses dalgasının maddî dalga akışını, iç sinir sistemimizdeki olayları ve önden arkaya doğru bir biri içine girmiş ses tonu duyularını beraber kavrar. Asırlardan beri ikiye ayrılmış dünyaya alıştıktan ve onu kafamıza iyice yerleştirdikten sonra böyle bir görüşlü kavramak bize oldukça zor gelir.

Canlılar âlemine kısa bir göz atalım. Mekanik özelliğe sahip olması lâzım gelen dış dünya fikirlerinin mantıklı bütün-

lüğü içinde, Descartes, bitki ve hayvanların birer makinadan ibaret olduğunu ileri sürdü. Fakat durum, Descartes'ın iddia ettiği gibi değildir. Bitki ve hayvanlar, kendiliklerinden anlaşılacağına göre, biyolojinin büyük bir bölümünü içine alırlar. Ki bitki ve hayvanlar kayıtsız şartsız fizik ve kimya kanunlarına uyan ve onların asıllarını da meydana getiren mekanizmalar ya da organizmalardır. Bir başka görüş -eğer ciddi kabul edilirse-e, bunun tam aksini kanıtlayan biyolojik bir görüşe dönelim. Rüşeym halindeki organizmanın kuruluşundan ya da hemen hemen münbit spordaki meşru forma damgasını vuran ve organizmanın ona göre şekillendiğini ileri süren bir bilgiden söz edilir. Ne bir kere kendisinden kırmızı tomurcuklu bir fundalığın hasil olduğu tohumu bakılır, ne de kendisinden zamanla yırtıcı hayvanın bütün özelliklerini taşıyan kaplan şeklinde bir kaplanın doğacağı sperma ve yumurtaya bakılır. Fundalık tohumdan; kaplan verimli yumurtadan hasil olur. "Meşru durumunu" korumak isteyen bir hücreden, fizik ve kimyâ kanunlarının hükümlüyle hiç bir fundalık ve hiç bir kaplan meydana gelmez. Sebep basittir: Bir çalı veya kaplan özelliğini taşıyan şekil fizikde mevcut değildir; bu demektir ki böyle şekiller fizikden hasil olmazlar. Bu ispatlamanın esasını bütün ayrıntılarıyla ortaya koymak zorundayım. Bilgi ve kuruluş plânları, bir ucundan öbür ucu-na kadar bütünüyle fizikî olmayan fikirlerdir. Basılı bir metindeki bilgileri kavramak ve ferdi olarak hepsini bir tarzda yerleştirmek için, metni okuyabilen bir insana ihtiyaç vardır. Daha açıkcası, organizmayı meydana getiren tohum tanelerinin bilgisi, bizzat organizma tarafından okunamaz, tamamen anlaşılabilir ve kuvveden fiile çıkarılamaz. Burada bir makinaya nazaran çok büyük bir fark vardır: Makinanın plânı mühendis tarafından çizildikten sonra, bir mekani-

ker tarafından monte edilir. Organizma ise, bizzat makinanın kendisidir; çekirdek tanelerinde saklı planı okur ve onun biçimine uygun bir tazda kendini inşa eder, kurar. Burada, bitkide de var olan organizmanın içten şursuz bir özü açığa çıkar. Onu Aristo da tanımıştı ve ona psyche (ruh) diyordu.

Eflatun'un deyişiyle, inşa plânı kendisine göre organizmanın oluştuğu bir asıl ya da bir idedir. Goethe'nin ilk asıl bitkisi, tamamen bu mânâda anlaşılır.

Organizmanın bu iç özü hakkında bildiğimiz olumlu şeyler yok denecek kadar azdır. Bu, sadece bioloğların az bir kısmı tarafından ciddi olarak kabul edilir ve bugünün pozitivismi onun varlığını yalanlar, inkâr eder. Bu, dış dünyaya mekanik bir varlık olarak bakan ve bundan dolayı da böyle bir iç özü taşımayan Descartes'cı ihtilafın mantiki sonucudur. İnşa plânının mühendisi, insanın gelişme tarihinde meçhûldür, saklıdır.

Canlı tabiatın iç özünü, biraz değişik bir tarzla, cansız tabiat olaylarında da görüyoruz, müşahade ediyoruz. Burada o -kanaat açıklık kazanınca-ya kadar-, sonuç itibarıyla kanuna ulaşmayı amaçlayan yoğun gözlemler ve rasyonel düşüncedir. İç özün bilgisinin anlaşılmasına, onun önemli katkısı vardır. Tabiki burada da karar veren intuition, sezgidir. Canlı tabiatın iç özü hakkında çok az şey biliyoruz, çünkü rasyonel düşünce, bugün, doğrudan doğruya akılalmaz, acılabir tarza bürünüyor. Ayrıca gözlem alt düzeyde gelişmekte ve oluşmaktadır. Maalesef bugünkü dersler de, daima, daha çok, sadece aklın gelişmesini amaçlıyor; ama insanın öteki tüm kabiliyetlerini, özellikle gözlemin görevlerini ihmal ediyor, Hayvanların bitkilerden farklı olarak, yaşayan duygusal bir hayatlarının olduğu hiç mi hiç söz konusu edilmiyor:

Hayvanların renkleri gördükleri, acıyı duydukları ve buna benzer duygulara sahip oldukları, burada ayrıca zikretmeye ihtiyaç gerektirmeyecek kadar açıktır. Fakat Descartes'dan beri devamlı gelişen objektifleştirme eğilimi, fiziki ve kimyevî sinir olaylarını yaşanmış hayat olaylarından çıkarttı. Objektifleştirme eğilimi insanın önüne de geçemedi, onu durduramadı. Daha 18 nci yüzyılda insan, Lametrie tarafından makina insan olarak tanımlandı. Tez, zamanla, daha sonra, "hayvan=insan" diyordu. Onun ruhi hayatı psikoloji tarafından objektifleştirildi. Bugün insan, müfrit pozitivism tarafından saf fiziki obje, nesne düzeyine düşürüldü.

Burada, bu konuda, ilmi ya da ilmi tavır takınan eserlerden örnekler vermekten sarfı nazar ediyoruz. Zaten buna ihtiyaç da yok. İnsanın herhangi bir tarzda oluşmuş fiziki ya da kimyevî bir sistem olduğunu, ilk devirlerde dini dogmalarda olduğu gibi, aynı tarz fanatizmle temsil eden görüş ve nazariyeler pek çoktur. İnsan beyninin bir kopyüdür olduğu görüşü, ya da "genetik Code" ile aynı olduğu ve ötekiler bu gruba dahildirler. Günümüz Yeni Darwinizm'inde insana ait bütün hayat muhtevaları tesadüfün ürünüdür. Bundan dolayı, insanî eğilim de tesadüfi olup, bütün bu sahte ilmi görüşler de tesadüfidir. İşte bu nedenle, bütün bu tezler, görüşler, bizzat kendi kendilerini sağlamlaştırmaya götürüyorlar.

Bu materyalist nazariyeler, görüşler gerçek değildirler. Tabiatdaki objeler, nesnelere sayesinde kesintisiz gidişlerimizde, tabiatı tanıırken kendileriyle doğrudan doğruya temas geldiğimiz maddî olmayan objelere, nesnelere her yerde raslıyoruz. O, cansız tabiatta fiziki kanundur; canlı tabiatta maddî olmayan bir yapıya sahip ve mekanik olarak anlaşılabilen organizmin kendi-

sini kurarak gelişimini sevk ve idare eden tabii şeylerin iç özüdür özellikle. Belki denebilir ki, cansız tabiattaki bu iç hayat riyazî kanuna uygundur, onunla uyuşur.

Bütün tabiata, yara yara nüfuz eden bu manevî elementler hakkında nasıl düşünmek mecburiyetideyiz? Muhakkakki onlar, hiçbir şekilde maddî cinsden değildirler; bununla beraber madde, yukarıda geçen bu manevî elementleri her zaman açıklar. Meselâ "ilk parçacıklar" fiziğinde, hemen hemen hiç bir şey kanuna uyarlığın dışında kalmaz.

Onlar Allah da değildirler. Hiç bir şey, Pantheismus'in bir tarzının bizim ifade tarzımızdaki görünüşünden daha fazla yanlış değildir belki. Hangi tarz ruh olduğu konusunda henüz Pantheismus da bir şey yapabilmiş değil. Bu tranzendant, akıl ötesi dünyayı, maddeyi sevk ve idare eden ilk sebebi, canlı tabiatta olduğu gibi cansız tabiatı, bir elementar gerçek olarak görmek mecburiyetindeyiz. Aslında biz onları Allah tarafından yaratılmış asıllar olarak alabilir ve gözetleyebiliriz. Fakat ondan daha sonra söz edeceğiz.

Tranzendant, akıl ötesi âleme bir göz atabiliriz. O, tabii olarak bütün gücünü duyurabilen birden bire ortaya çıkan fikrin ya da ilhamın eyleminde meydana geliyor. İlim, işaret ettiğimiz gibi, kendisinden kuşku edilmeyen basit "kesin bilgi"dir. O, esasen, ikna etmenin kuvvetli bir cüzine dayanır. Fakat bununla beraber, hiç bir surette, değerinden hiç bir şey düşürülmez ya da biraz kuşkulu olarak ortaya konamaz. Tam aksine, ilhamdan, hakikatın belirtisi olan, doğrudan doğruya aynı şekilde güvenilir inandırma doğar. Hakiki ilim gerçeğe samimi olarak teslim olmakla elde edilir, vücut bulur. Hakikat olayların toplamıyla elde edilmez, aksine en sonunda bize hediye edilir ve yukarıda

geçtiği gibi -mutlak olarak- bize kendini kabul ettirir ve bizi ikna eder.

Hakikate samimiyetle sarılmak: Bu bize Eflatun'un hakikat idesini hatırlatıyor. Eflatun'un plânını çizdiği gibi, o, insanın ulaşamadığı mutlak bir hakikatı verebilir. Fakat maddî dünyadaki idelerin parlaklığı gibi, tamamen mükemmel olmayan hakikat idesi hakikate böyle samimiyetle sarılmayı belki etkileyebilir.

Din mensuplarına doğru uzanan bir yolla dikkatî calip bir benzerliği olan yolun bulunduğu bir yere geldik. Bunun ayrıntılarına girmeden önce, insanın fikrî davranışlarının öteki iki alanına çok kısa bir göz atalım:

Sanat: Hakiki sanat eseri intuition, sezgi veya ilhamla elde edilir. Bir düşünce mahsülü olan sanat eseri, sanat eseri değildir; aksine bir konstruktion, yapıdır. Sanata ait ilham da yine insanın bir verisidir. Sanat eserini kavrayan insan da yaşanmış olanı tecrübe eder. Konser salonundaki dinleyiciler komponistin sezgisini yaşarlar, tecrübe ederler. San'at yaşayış tecrübeleri, tabiki, âlimin yaşayış tecrübelerinden tamamen başkadır; fakat her iki yaşayış tecrübesinin ortak yanı, her ikisinin de ilhama dayanmalarındır. Eflatun, sanatta güzel idesinin idrakini görüyor.

Ahlâk: Ahlâk vicdadana dayanır, vicdandan hasıl olur. Bu bize, devamlı değiştirilebilir gerçekler olarak değil, elementar gerçekler olarak verilir (Veya çok kusurlu olarak verilir). Hakiki ahlâk, bazan kendilerinden gayri ahlâki olarak addolunan yerleşik davranış normları karşısında etkindir ya da normlar karşısında ilgilsizdir. Albert Schweitzer'in ahlâki davranışı mevcut normlarla kavranılamaz. Ahlâk da ilhamla elde ediliyor. Biz onu Eflatun'un

iyi idesinin kavranılmasıyla ifade edebiliriz.

Anılan alanlarda tecrübeler çeşitliler, bizim kendiliğimizden geliştirdiğimiz, bize önceden hediye edilen bütün verilmiş olan şeylerden ileri gelirler. İlk şart, hangi durumda olursa olsun, ihlaktır. Fakat ihlas, samimiyet, dinî bir elementi de ihtiva eder.

Dinî inanç hakkında da bir söz söyleyelim. İman diye terçüme edilen yunanca pistis, emin olmayan bir şeye iman etmek demek değildir, aksine bir sadakatı, tanrıya ve o'na ait olana mutlak teslimiyeti ifade eder. Tanrıya dolmuş taşmış anlamına da gelir. Bu teslimiyet onun bahsettiğinden, dolayısıyla onun varlığından kuşku edilemez. Bunu kanıtlayan ve sayıları bilinmeyecek kadar çok olan meşhur pek çok isim bunlar arasında ilim adamları da vardır.

Onlardan biri vahiy, ya da dinî tecrübelerdir. Diğerleri tabiatta kendini gösteren yakalanılmaz hikmetlerdir. Bir diğeri aşk ve insanın kurban olmaya hazır oluşudur. Ve diğerleri Şuurun yüzeyinde meydana gelen olayların pek az önemi vardır. Kanıt, ilim haline gelebilecek kadar kuvvetli olabilir.

Her şeyden önce, dinî olayla ilmi bilgi olayı, pek çok insana ait olaylardan ikisi olarak, çoğu kez, aynı insanda bir arada, yan yana bulunur. Çünkü onların pek çoğu ilim adamı ve dindardırlar. Bu, insanın itiraz olunamaz çeşitli tecrübe alanlarıdır. Onlar çeşitli düzeydedirler. Bu ifadeden, eğer tabiat ilimlerinde ateizm (ilahsızlık) yönüne herhangi bir fayda çıkarılırsa, bu sadece saf bir saçmalık olur. Doğrusu burada tabiat ilmi ne pozitif ve ne de negatif olarak hiç bir yöne çekilmemelidir ve aynı şekilde meşru kiliselerin tabiat ilminden söz etmeleri de doğru değildir.

Tabiatın bilgisi, münferit olarak insanda ortaya çıkmasına rağmen, tabiat hakkındaki nihai hüküm objektif hakikattir. Allah hakkında güvenilir dinî inanma, her zaman ferdi şahsî hayatında daha yaygın olarak vardır.

Fakat yaşanan bu iki çevre, sadece böyle gizofirenik bir tarzda birbirinin yanında bulunmaz. Önemli ortak yanları vardır: Samimiyet ve bunu takiben ilham baş rolü oynarlar. Dinî yaptırımlar onu inayet diye adlandırır. Tabiat ilimleri alanında, biz, hakikate samimiyetle teslim olan sezgiden ya da ilhamdan söz edebiliriz. Sanat için de aynı şey geçerlidir. Eğer aynı insanî keyfiyet, samimiyet, dinde de aslı intensif (yoğun şekil) olabiliyorsa, o, daima temel ilk şart olur. Dinî samimiyet insana iyice işlediği ve her işin sahibini rikkate getirdiği için, o çoğu kez ilmin hakikate teslim olmasıyla kaynaştır.

Şimdi kendimize araştırmacının, sanatkarın ilhamının veya dinî tecrübelerin inayetin nereden geldiğini sorabiliriz. Tranzendant, (akıl ötesi), Eflatuncu anlamda, ideler âleminin tanrı ile devşirilememesi anında düşünce, belki, inayetin —eğer o hakikat ise— yani fikir dünyasının açık gözlerinin en son aynı asılla ulaştığı bizim Allah dediğimiz bir asıla yakındır. Soru tamamen metafizik tabiatlıdır. Bunun için hiç bir kanıtımız yok, ama ilgililerin pek çoğunun ifadeleri var elimizde. Dinî eylem ve icra onun güvenilir görünümüdür, ki dinî eylemin, icranın insan ve inayeti Allah'dan gelir. Bazı tabiat araştırmacıları da bilgilerinin insanın Allah'a dayandırırılar. Dinî yağış içinde bulunan bir ilim adamı, ilmi çalışmalarını Allah'a dayandırmaktan başka hiç bir şey yapamaz.

Bu hususta, genellikle bu en son söylenenler için şahit olarak Kepler'i göstermek istiyoruz. O Kepler ki tabii-

at ilimlerine ait element ile dini element, bu gün olduğu gibi (ış gününde herhangi bir ış, Pazar günü kilise), iki tür hayat alanı ve faaliyetini gizofirenide değil, aksine iç kaynaşmada, bir biri içinde en güzel eritendir.

Kepler'in ana eseri (Harmonices mundi libri V) kısa bir parçasını zikredeceğimiz uzun bir dua ile bağlar:

"Rabbim, Yaratacımız, Sana şükrediyorum. Ki Sen bana yarattığın eserlerdeki güzelliği seyrettirip gösterdin... Bak, vazife başına çağırduğımı hissettiğim eseri tamamladım. Senin bana bahsettiğin bilgiden, marifetten yararlandım... Ruhum en kesin araştırma yapmaya istekli idi... Bunlar arasında, Senin ilâhî emirlerini haddim olmayarak ağızma aldığım zaman, Sen insanlığa bildirmek istediğin şeyleri, yine Sen bana ilham etmek istersin..."

İki mektuptan kısa parçalarla devam edelim: "Biz astronomlar yüce Allah'ın rahipleri olduğumuz için..." (Herwart von Hohenberg'e). "Kâinatı gözetlediğim sırada doğrudan doğruya ellerimle yakaladığım Allah'ı bizzat içimde de iyice bulabiliyor muyum?" (Baron von Strahlendorf'a). Öte yandan Goethe'nin şu sözlerine de kulak verelim: "Gerçek insan, bu göz bakımında kendi içindeki ve kâinattaki ilâhîliğin, ilâhî nizamın tam bir ahenk içinde bulunduğunu şuurdu olarak hissetmedi ki."

Eğer zamanla şartlanmış dünya tasavvurundan ve yine şartlanmış dilden vaz geçerse, o zaman geriye tek bir şey kalır:

Tabiat bilgisinin inâyeti, ilhamı ilâhî bir kaynağın güvenilir kanıtına götürülebilir araştırmacıyı. Kepler'in içinde duyduğu, her hakiki araştırmacının hissettiği ve hakikate teslimiyetin kaynağı olan araştırma vazifesi, Allah'a dini teslimiyetin bir parçası ya da o-

nun aynıdır. Keplerin astronomları "Yüce Allah'ın papazları olarak" tasvir ettiği gerçekliği bizi kulak kabartmaya mecbur ediyor. Burada, çoğu kez, yeni zaman tabiat ilimlerinin babası olarak tasvir olunan (ve kültür tarihi olarak yanlış yere konulan) büyük bir ilim adamı, rasyonalist-ateist devir önünde hemen hemen kendiliğinden anlaşılan bir şeyden bahsediyor: İlim, eğer saf katıksız ise —sanat içinde aynı şeyi söyleyebiliriz—, ilâhîliğe rububiyettir, yani Allah'a ve nizamına bağlıdır.

Kuşkusuz, bununla beraber ortada büyük bir çekingenlik vardır. Muhakkak ki kaynağı kutsiliğe ait olmaktan başka bir şey olmayan ilhamlar (bütün alanlarda) vardır ve kendisinden aynı şekilde söz edilmesi gereken fanatizm de vardır. LSD içmeyi Allah'a yaklaşma diye tanımlayan, açıklayan teologlar da vardır. Onun hiç bir yerde hakikatın mutlak güvenilir bilgisi olmadığı bizim insanî durumumuza taalluk eder. Bizim durumumuzda —ve pek çok başka durumlarda— ilgili şahsın bütünlüğü bize itimat verebilir.

İkinci bir noktaya, tabiat ilmiyle ilâhiyatın birbirleriyle uyustukları bir noktaya geldik: Bu nokta yaratılış meselesidir. Tabiat, dini inanç için, doğrudan doğruya kanıtlanma kaynağıdır. Kepler'de de gördüğümüz gibi ilâhî bir yaratılış vardır.

Bugün biz, tabiat hakkında bir yığın şey biliyoruz: Belki halka söylendiği kadar da değil, ama buna rağmen bildiklerimiz oldukça çok. Bundan dolayı bu durumda önceki devirlere nazaran mümkün olduğundan daha iyi karar verebiliriz. Matematik formüllerle ifade olunan fizik kanunlarından söz ettik. Fizik devamlı ilerleme kaydettikçe, bu fikri element,

daha çok matematik ilk sebebe dahil oluyor. Öyle ise matematik, her defasında tabiatla derinlemesine demir atıyor ve bizim zihnimizin yalın saf ürünü oluyor. Canlı organizmada hemen hemen kavranılamaz bir hikmeti ifşa eden bir karışıklık ve bir nizamlılık buluyoruz. Bir kuş tüyünün ince yumuşak yapısını —sadece çok basit bir misal seçmek için— bir kere düşünelim! Canlı tabiat objelerinin iç özlerinden, organizmanın kendi kendini inşasından, tranzendantı (akıl ötesini) ifade eden her şeyden söz ettik. Bunlar tabiatla karşılaştığımız maddî olmayan şeylerin akıllara durgunluk veren fevkalade zengin dünyalardır.

Bu dünya daima böyle miydi, yoksa bir kerede mi meydana geliverdi? Bizzat tabiat ilmi, kesinlikle, başlangıç ve gelişmeye dikkati çekiyor. Hayatın gelişme tarihinde takip edebildiğimiz gibi yüksek nizam ve hikmetin kendiliğinden meydana gelmediğini de düşünmek zorundayız. Bundan dolayı, pek çok araştırmacı kavrayıp tanıyabildikleri şeylerin önünde yaratılıştan derin hürmetle söz etti ve çoğu onu bugün de yapıyor. Bu bizim ilahi yaratılış olarak bakabildiğimiz ilk aslın, tranzendantın (akıl ötesinin) bütün dünyasıdır. Allah bir saat yapan bir tekniker değildir; tabiatı içten yapan tranzendant (akıl ötesi) dünyanın yaratıcısıdır.

Tabii bu, "Allah'ın isbatı" olmamalıdır. Tranzendant (akıl ötesi) âlemin varlığı, bizim tarafımızdan doğrudan doğruya tanınabilir. Tabiat ve onun sınırlarına hakiki derin bir bakışla bakan ve bunu kazanmış olan kimse, burada, eserde her şeyi aşan bir ruhun var olduğu fikrini inkâr etmesi güçtür. O kendini ateizmin, ilahsızlığın küstahlığına ve bayağılığın kucağına asla teslim etmeyecektir. En azından o, tabiatın fevkalade mükem-

mel eseri önünde derin bir hürmet duygusu duyacaktır. Derin hürmet, günümüz insanlığına bilhassa gerekli görünmektedir. Derin hürmet ise, ancak dindir.

İlk aslın dünyasının ilâhî yaratış olduğunu söylerken, bu arada, sonunda inkarcı fikrin de oyunda elinin olabileceği ihtimali göz önünden irak tutulmamalıdır. İnkarcı fikir aslî yaratışı yolundan saptırdı; tıpkı yaratışın Nythos'da kaybolmuş cennet anlamına gelmesi gibi. Rüzgârlı bir dağ boğazının gözetlenmesi sırasında, Goethe Mephisto'yu şöyle konuşturuyor: "S" derin hürmet noktasıdır, şeytan da vardı bu sırada". Mephisto, bizzat kendini tahta kurusunun, pirenin ve bitin sahibi diye isimlendiriyor. Belki, bu noktayı gözden irak tutmamaya çalışmamız gerekiyor.

Bugün mübalağalı bir şekilde propaganda edilen pozitivizm ruhi muhteva hakkında hiç bir şey bilmiyor. Onun açık amacı, benzerlikleri matematik yoldan çözümleyerek değerlendirmektir. Çoğu kez, insanın Mythos'u matematik yolla elde etmek istediği söylenir ve onun yerine bir başka Mythos yerleştirirler: Sadece matematik dünyasının Mythos'u. Böylece Positivizm, sadece hakiki ilme zarar vermekle kalmıyor, aynı zamanda her şeye, insanın hayatını kuşatan her şeye zarar veriyor. Bir makina seviyesine indirilen insan artık insan değildir. Onun artık hiç bir duygusu, hiç bir ruhi hayatı, hiç bir fikri hayatı yoktur. Bu zarar veriş, özellikle ahlâk ve vicdana da kilit vuruyor. O bu ifrata varan tepe noktasından düşmektedir muhakkak. Bugün artık mekanik olmayan her şeyi, ruhi hayata ahlâka ve fikre değer veren her şeyi yok farz eden zarar verme kudurukluğu olarak tasvir olunabilen bazı ilmi çevrelere itibar edilmemekte. Positivizmin

inkarcı görüşünde insanın örneksiz bir alçaltılığa düşürülüşü yatıyor. Ona göre insanı fiziki bir cihazdan ayırardan her şey inkâr edilir. İnsan moleküller yığını, uyumlu makina, hesap makinası ve buna benzer aletler olarak açıklanmaktadır. Bütün bunlar karşı abartmalar değildir. Okuyucu, bugün çok satılan kitaplar arasında, bu fikrimizi doğrulayacak sayısız örnekler bulacaktır.

Böyle eğilimlerin görünümünü, biz, inkârın temel elementini, yani yukarıda geçen öfkenin temel elementini bu doğrultuda tanımaktan kendimizi alamıyoruz. Positivist görüş, en azından, bilinen ve inanılan "Tanrı ölüdür" sonucuna ulaşıyor. Ashında gerçek şudur: "İnsan ölüdür"! Ahlıksız ve ruhsuz insan artık insan değildir. İç öz çöli haline geldiğinde insan boş zarf olacaktır. Bu çölleşme, çoraklaşma durumu bütün dünyaya yayılmış bir gidiş içindedir. Bu hal en çok gelişmiş ülkelerde kendini hissettirmektedir ve göstermektedir. Öfkenin gücü eserinde aşıkardır.

Mythoslaştırmadan (putlaştırmadan) uzaklaştırma, çoğunun inandığı gibi, eski bir hırdavat odasının düzenlenmesi değildir. Bugün o insanı varlığın en son temel sebebine kadar, her şeyi maddileştirme olarak kendi eserinde foyasını meydana çıkarmaktadır. Akilleştirme yoluyla insan, ancak hakında fiziğin sözü geçen bir örnek haline getirildi.

Allah ölü değildir. Belki hiç bir kimse böyle bir şey bilmemektedir. Allah'ı ölü olarak açıklamaya çalışan kimse, doğrudan doğruya kendisinin ölü olduğunu söylüyordu. Fizik dünyasının bilgisinin bolluğu ve onun kızkardeşi, insana rahatlık getiren teknik sayesinde fenalığa, kötülüğe doğru gittiği zaman, insan dünyada sadece mekanizmi görür; ondan başka bir şey göremez. Dur-

madan gelişen makinalaşmalar sonucu artan ölçüsüz bir hırs, insanı ancak makina olarak kavıyor ve anlıyor. Ve o bu ölçüsüz hırsın girdabında bizzat kendi kendini madden ve manen uçurumla tehdit ediyor. O fikre ve böylece Allah'a giden yolu bizzat kendi tıkadı. Tabii çevrenin tahribiyle fiziki tehditte özellikle söz etmeye gerek yoktur.

Burada bir itiraz ileri sürülebilir. Positivizm ve onun koltuğunda Ateizm' (ilahsızlık) şimdi çoğunlukla, aynı şekilde yoğun bir kanıtlama ile dinî inanç gibi temsil edilecektir. Başkalarının reddettiği bir kanıtlamayı kabul etmek bize ne kazandırabilir? Burada hakikat problemi ortaya çıkıyor. Bize yöneltilen soru aynı sorudur: Ne zaman bir ilham hakikidir, ne zaman o bir aldanıştır, hangi kanıt gerçektir? Böylece, şimdi Positivizmin ve Materyalizmin çürütülmesi kendiliğinden kolaylaşıyor. Evet, kendisinden söz ettiğimiz traazendant (akıl ötesi) bütün âleme, dikkati çekmeye yeter. Fakat bu, bizim muhatabımız Positivistin bu âlem karşısında kör olmadığı ilk şartını ortaya koyar. Evet, daha önce de geçtiği gibi bu aşıkardır. Ama bugün pek çok insan kördür. Tabii çoğu kez hep o körlerdeniz. Ama gerçeğin anlaşılması bizim ne kadar kör olup olmadığımıza bağlıdır. Ben sanıyorum ki gökkuşağını gören bir insan, gök kuşağının varlığını görmediği için, onun varlığını körü körüne inkâr eden insandan daha çok hakikate yakındır. Bu sebeplerden dolayı, dediğimiz gibi, materyalizm hakikat değildir.

Sadece yakalayıp görebildiğimiz şeyler hakiki değildir; görülebilenler dünyasını sevk ve idare eden manevî dünya hakikidir. İnsanı hakikat karşısında kör yapan kötü niyetin kör gücüdür. O yeni değildir; o çok eski çağlardan beri vardır. O sadece bilinen bir kötü niyette değildir; o çok aktif bir

güçtür. Onun akıllıca elçabukluğu, ta eski devirlerden beri vardır. Onu kuvvetten düşürme fikirlerinin hakim olduğu zamanlarda bile o açıktan açığa kendini göstermez.

Zamanımızda, yanlış anlaşılabilir bir tabiat ilminden doğan Positivizm hücumları yumuşatmak zorunda kalan manevi ilimlerin pek çok temsilcisi inançlı ilahiyatçıları vardır. Onlar hemen hemen her şeyi Materyalizme feda ediyorlar ve onlar din inancını için son bir kaydı itiyat addettikleri en son müdafaa hattına çekiliyorlar adeta. Fakat böyle bir müdafaa hattı savunulamaz İlim, bugün insanın içine de nüfuz ediyor. Eğer insanın vücudu bir mekanizm olarak anlaşılıyorsa, o zaman, o bu görüşe uygun olarak açıklanır. İnsanın soya çekimi olayında da örnekler yakalamaya çalışılır. Eğer insanın ruh hayatı çiril çıplak sinir olayları olarak anlaşılırsa, o zaman buna uygun bir açıklama yapılır ve insanın iç hayatı teknik seviyeye indirilir. Burada hiç bir dini savunma hattı yoktur. Sonunda da mutlak bir boşluk ve bunun yanı sıra bir de kelimenin tam anlamıyla Ateizm vardır.

Âlem, bir yarısı Materyalizmin geçerli olduğu ve öteki yarısı bizim Allah'a ait olabileceğimiz iki yarımından meydana gelmiş değildir. Tabiatındaki ruhu in-

kâr eden kimse, bizzat kendindeki ruhu da inkâr eder. Bunun tabii sonucu olarak Allah'ı da inkâr edecektir. Çünkü Allah'a giden yol, ruhun üstünde yol alır.

Tabiat ilmi Materlayilizm ve Ateizm için bir sığınak, bir destek olmak şöyle dursun, aksine o daha çok dinle sıkı bir ilişki içerisinde. Allah'ın suduru olan ruh biz böyle ikna olunabiliyoruz-araştırma objesindeki gibi aynı şekilde bilgide kendini açığa vurur. Burada tabiat ilmi ve din birbirlerinin içine girer.

Bugün biz, zaman zaman insanlığın karşılaştığı çok ciddi kimselerin verdiği bir karar verme durumu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Kısaca demek gerekirse, o ruh için ya da ruha karşı ve yine bütün alanları, tabiat ilminin bütün alanlarını içine alan bir karardır. İnkarcı bir kararın akibeti ahlâki ve ruhi bir hiçlik uçurumudur. Fiziki, maddi yıkımın çok uzak olmayan yakın gelecekte sonuca ulaşamayacağını söylemek için, gaibden haber verici olmaya gerek yoktur.

Umarız ki ruhdan yana karar verecek yeteri kadar insan bulunacaktır. Bunun için işaretler vardır ve işaretlerin çoğalmakta olduğu görülüyor. Ama onu zaman gösterecektir.

